
CRÍTQUES I COMENTARIS

EL MUSEU D'HISTÒRIA: UN SERVEI A LA CIUTAT

Una opinió dels col·laboradors:

Ramon Ten
Eulàlia Morral
Domènec Miquel i Serra
Cecília Llobet

Intent de síntesi de la problemàtica.

Els museus, entesos com a institucions dedicades a conservar i exhibir antiguitats i objectes artístics, naturals o simples curiositats, estan en crisi. Aquesta afirmació no descobreix res de nou: la crisi dels museus cueja des de fa anys enmig d'una societat canviant que se'ls mira amb indiferència, i ha estat àmpliament comentada en articles a la premsa, llibres o reunions internacionals sovint massa triomfalistes.

La formació dels primers museus a la fi del segle XVIII suposa una autèntica victòria en la lluita per al dret a l'ensenyament, fins aleshores a mans de la noblesa i la clerecia. Lentament, però, hi ha un traspàs de poders que atorga la direcció a les «societats savantes» i en definitiva a la burgesia del segle XIX. Aquest fet provoca que els museus esdevinguin un instrument més de control ideològic de la població: efectivament, els objectes guardats en el museu són, en sí mateixos, neutres, i serà la presentació i exposició al públic allò que els donarà una o altra significació d'acord amb la línia ideològica del grup que exerceixi el control. En aquestes condicions, derivades de les concepcions napoleòniques, es desenvolupen la majoria dels museus en el transcurs del segle XX, en què apareix un altre factor important: la societat de consum i, com a conseqüència, una nova concepció en la qual el museu esdevé «mercat» de cultura, establint-se unes relacions d'oferta i demanda segons les quals un objecte serà més important en virtut de la seva raresa i escassetat. En gran part els museus descuiden les seves funcions educatives per incrementar el prestigi, funció que es desdobla en aquell que dona a la ciutat i el país on radica, i el que suposa per al visitant. El prestigi intrínsec del museu no es troba ja en els ensenyaments que se'n puguin desprendre, sinó en la qualitat o raresa dels seus fons patrimonials. Aquest concepte, totalment erroni, ha portat com a conseqüència uns museus estàtics, sense plantejaments didàctics i pedagògics en què l'única cosa important és el nombre d'objectes de les seves col·leccions. Arribats a aquest punt els museus deixen de ser museus per a convertir-se en magatzems i sales d'exposicions més o menys permanents: els d'art acumulen pintures i escultures segons uns criteris estètics determinats, però en cap moment intenten formar el públic facilitant-li unes dades mínimes

per a una millor comprensió de l'obra. Els d'història i els de ciència distribueixen els seus fons segons criteris monogràfics i estètics que impedeixen al visitant la visió de conjunt.

La institució museu resulta, doncs, difícil de comprendre si no és pel seu valor d'ús que es reflexa en la revalorització cultural del visitant i pel valor de canvi que en no tenir contrapartida eleva la cultura del museu a la categoria del mite. L'enriquiment de les col·leccions, els llegats o simplement la pressió d'un grup determinat motiven que els museus comencin de sofrir transformacions en el sentit de posar-se al dia; malauradament aquesta suposada modernització és totalment superficial: modificacions a les vitrines, grans espais pintats de blanc, plafons que facilitin les renovacions, o fins i tot creació de nous museus amb caràcter monogràfic amb els quals s'aconsegueix una més gran fragmentació de la cultura. El resultat d'aquesta falsa renovació és un aspecte asèptic, bonic i més d'acord amb l'estètica actual. En aparença la transformació ha estat profunda i el museu ha perdut l'aire rònc i tètric, i fins i tot resulta agradable de visitar, però quant a la seva autèntica funció continua obsolet. El veritable problema segueix ignorant-se: quin és el paper del museu dins d'una societat dinàmica? El plantejament essencial és contestar a dues simples preguntes: **museus per què i per a qui?**

Consideracions per a una teoria de museus.

El punt bàsic de partida serà un fet constatat: la naturalesa, i l'home com part d'ella, deixen en la seva evolució una sèrie de testimonis materials que constitueixen un important patrimoni científic, tècnic i cultural en el qual l'home es fonamenta o en fa referència per poder continuar el seu progrés, i del qual en són dipositaris, en forma parcial, els museus.

La primera missió, doncs, del museu, serà l'adquisició, restauració, classificació, documentació i conservació de part d'aquest patrimoni. Aquesta funció d'innegable importància no és, però, vàlida en sí mateixa si no té un fi ulterior que faci que el museu sigui alguna cosa més que un conjunt de laboratoris, tallers, magatzems i centres de documentació. La conservació de l'herència cultural de la humanitat no es justifica pel simple plaer de recordar el passat ni per la investigació d'una minoria per a minories intel·lectuals (Hugues de Varina-Bohan). L'autèntica dimensió i raó d'ésser la trobarem en l'exposició, comunicació i educació del públic. Fet aquest apropament teòric que intenta respondre a les preguntes finals de l'apartat anterior, exposem la definició que dona l'ICOM (International Council of Museums) i que sintetitza aquesta manera de pensar: **«Museu és una institució al servei de la societat que adquireix, conserva, comunica i sobretot exposa, amb fins d'estudi, educació i delectació, els testimonis materials de l'evolució de la naturalesa i de l'home».**

Funció social del museu

«La Universitat forma especialistes; el museu s'ha especialitzat en l'instrucció del públic en general» (Claudi Esteve Fabregat, 1969).

El fi primordial del museu, i que el distingeix de les altres opcions esmentades com poden ser magatzem o centre de documentació, és l'educació del públic. Això ens planteja una sèrie de consideracions a tenir en compte. En primer lloc ens cal recordar el que ja hem dit en la síntesi de la problemàtica: el control ideològic que suposa. Efectivament, tota presentació al públic pot suposar un intent de captació a favor d'una determinada ideologia o mentalització. Els objectes i els fets, en sí mateixos neutres, poden ser interpretats des de molt diferents punts de vista: una ceràmica romana, per exemple, ser-veix ensems per explicar l'esperit comercial, l'obra de civilització i la grandesa de Roma

o llur sistema opressiu i imperialista basat en l'esclavitud. La presentació al públic, doncs, ha de fer-se amb un màxim de rigor científic proporcionant totes les dades necessàries perquè cada u en pugui treure les conclusions per sí mateix. Presentar solament una part de la problemàtica o exposar només els objectes sota un punt de vista estètic, sense altres indicacions aclaridores, és exercir un control ideològic del públic cap a una determinada tendència, i fins i tot pot arribar a ser la negació del museu. Cal que insistim de bell nou, altra vegada, que un museu és quelcom més que una sala d'exposicions: el museu que es limita a penjar pintures, exhibir ceràmiques o màquines, o armes, amb la simple indicació del títol de l'obra o el nom de l'objecte i l'autor (i hi ha museus que ni això tenen!) no respon a la seva veritable funció. Serà, en tot cas, una galeria d'art, un gabinet de curiositats. Però com a museu, repetim, és obsolet.

El públic, receptor de la comunicació i ensenyaments del museu, no és uniforme. Hi ha un públic *especialista, minoritari, d'elevada formació sobre el tema*, que amb molt poques explicacions serà capaç de copsar la importància de l'objecte, tant si aquest és de caràcter històric, tècnic o estètic, o una barreja dels tres. La gran majoria de públic, però, està constituït per persones que tenen pocs o molts coneixements generals de la matèria, i que precisen una adequada informació que els permeti assimilar tot allò que el museu pretén dir. S'estableix per tan una relació d'ensenyant-ensenyat que exigirà un rigorós plantejament pedagògic i didàctic. Es tracta d'arribar a aconseguir que hom sigui capaç de comprendre i, amb l'ajuda d'una informació adequada, explicar el contingut del museu. Les visites comentades han de ser, sempre, un complement que amplii coneixements, però la base ha d'ésser en el muntatge. Aquesta problemàtica es fa més aguda quan es tracta d'escoles. El museu ha d'ofereir als educadors uns materials presentats en conjunts rics de suggeriments. Cal que el museu deixi de ser aquest lloc exòtic i misteriós, i s'integri en el pla de l'ensenyament. Dintre d'un esquema de pedagogia activa, el Museu ofereix una àmplia gama de possibilitats que, en gran part, han estat desaprovechades fins ara. Però per aconseguir una autèntica efectivitat caldrà comptar amb unes instal·lacions adequades i esdevenir una aula més de l'escola, un nou laboratori on es pugui veure, i si és precis tocar, aquests testimonis de l'evolució de la naturalesa i del progrés de l'home.

La programació del museu no pot ser obra solament d'uns tècnics asèptics, sinó que hi ha de participar també el públic, receptor de les ensenyances, sotmetent a crítica els muntatges, suggerint nous aspectes, actuant-hi materialment; i d'una forma especial els educadors i mestres, i fins i tot el mateix alumnat. Sols així es pot aconseguir que el museu deixi de ser una institució encarada i sense sentit per passar a ser un organisme viu i integrat en la vida de la comunitat. Aquesta integració ha de ser clara i efectiva. Per desgràcia, la localització del museu moltes vegades coincideix amb les zones de més alt nivell cultural i econòmic de la ciutat, amb el risc evident que altres àrees perifèriques i suburbials restin incomunicades. Aquest cas és prou freqüent i en general motivat per l'aprofitament d'edificis de caràcter històric o artístic, però això no ha de ser mai una excusa perquè el museu no s'obri i arribi a tota la ciutat.

Aquesta integració ha de ser l'objectiu primari a aconseguir. És precís que el museu respongui correctament a les necessitats del públic, de tot el públic, i resti clar que no han d'existir diferències entre el real i el potencial. Això presuposa un reconeixement previ de la realitat en què es mou, i ha d'assumir aquesta realitat com a cosa pròpia: bilingüisme, barreja de cultures, diferents nivells culturals, etc. És necessari que prenguem consciència del paper social del museu com a servei cultural a la ciutat. Si cal, ha de sortir al carrer, col·laborar amb altres organismes, realitzar exposicions itinerants, arribar als centres més desatesos, adequar els seus horaris a les possibilitats del públic, fer tot allò que sigui possible i necessari per restar veritablement al servei de la comunitat.

«Cal que el públic es retrobi a sí mateix» (Yvonne Odon, ICOM)

Partint de l'anterior base teòrica, costa molt poc de comprendre què ha de ser un museu d'història: tot està en aconseguir l'acompliment de la frase esmentada a l'encapçalament.

Des de les seves sales el museu ha de reflectir l'evolució de la ciutat en tots els seus aspectes, de forma que el visitant s'hi pugui reconèixer i entendre com ell mateix

forma part d'aquest procés, i que aquest explica la seva manera de ser, el seu ambient i la seva cultura. Cal fer present el passat, i no pas exposant una sèrie d'objectes desconnectats del seu context, sinó aprofitant-los per reviuire el seu moment històric **total**, no en sèries (els vestits, les eines, les rajoles) —la vida no és així classificada— sinó combinats adequadament i suplint els buits amb material documental. Des de la preparació d'un recorregut obligat per al visitant, fins a la disposició i organització del material i documentació textual i gràfica a les vitrines, fins a detalls com la llum o el color, i fins i tot la música, el museu ha de disposar de tota mena de recursos per ajudar al públic a comprendre i agafar gust per allò que desconeixia i que ara descobreix. Això quant al públic real del museu, que ve per iniciativa pròpia —que no és gaire. Però cal actuar també amb fermesa sobre els visitants potencials, per als quals la millor forma d'atracció és l'exposició —amb la corresponent publicitat— a dins o a fora del museu. Exposició que ha de prendre caires diferents segons el públic a qui s'orienti i segons el tema que compregui, però que cal acompanyar sempre amb xerrades, visites per a mestres o escolars, i tallers pràctics i enquestes.

L'activitat constant de renovació i de recerca ininterrompuda de comunicació amb la ciutat a la qual es deu, és funció primordial i essencial d'un museu d'història.

Evidentment, però, això precisa d'una impecable organització interna, que ha d'ésser impulsada, coordinada i dirigida per elements de formació universitària d'història, amb els quals col·laboraran els aficionats. Cal comprendre d'una vegada que el museu té una funció seriosa a complir, i per tant, necessita de personal amb la formació adequada per dur tot el procés des de l'entrada, identificació i documentació d'una peça, i la seva classificació en fitxes, tractament i conservació, fins a la seva col·locació en vitrina o en reserva, i per estar al dia dels coneixements museístics, assistir a congressos i reunions d'aquest tipus i canalitzar les ajudes o col·laboracions que rebí en una única línia de museu.

Només així aconseguirem que el museu compleixi la seva doble tasca, de conservació i difusió del patrimoni cultural de la ciutat. I només així el museu serà un organisme digne del seu nom, i d'una ciutat de l'envergadura de la nostra.

El projecte de remodelació

Cal que l'organització d'aquest museu estigui en funció d'una línia concreta d'actuació i d'una fita a aconseguir, i que la seva vida rodí entorn d'aquest eix.

Per això el museu ha de ser dinàmic, i per respondre a aquesta necessitat es presentà el mes de març passat, a la junta i col·laboradors del Museu d'Història, un detallat projecte de remodelació d'aquest museu en el qual es traçava una línia d'actuació global que anés des de l'estructura interior fins a l'actuació externa. Aquest projecte engloba les línies museològiques generals i de reestructuració de les seccions no segons temes monogràfics sinó basades en períodes històrics.

Després de deixar fixat per què cal treballar i com cal dur-ho a terme per tal d'assolir la finalitat proposada, passa a estudiar el muntatge de sales i seccions. Refusa en general la instal·lació monogràfica de sales, incoherent des d'un punt de vista didàctic, i propugna l'exhibició en una evolució històrica per tal que el visitant o escolar pugui comprendre com s'ha anat elaborant la història de la nostra ciutat, com s'han produït els diferents passos i canvis, i en quins factors es sustentaren.

Aquest plantejament fou ben acollit, i s'acordà acceptar-lo com a línia de museu; el treball a fer no és fàcil, ja que comporta des d'un registre i classificació en fitxes dels materials fins a llur exposició didàctica correcta, passant per una sèrie d'actuacions paral·leles per tal de fer el museu més viu i donar-lo a conèixer cada cop més.

Es començà a treballar a la sala **Vicenç Renom**, que correspon a la Prehistòria.

L'esquema del treball és el següent:

Cal que el públic pugui seguir des de la seva entrada al museu l'evolució històrica de la zona de Sabadell dins el context general de l'esdevenir històric. Per aconseguir això es dissenyaren dos tipus de vitrines: a) les que explicarien un període concret, amb les seves generalitats. b) les que exposarien aquesta realitat a la nostra àrea concreta, a través dels materials exhumats a les excavacions. Les primeres es resolgueren amb uns plafons que expliquen les innovacions i característiques principals de cada etapa, i les segones amb els materials dels nostres jaciments, així com la distribució de les cultures i explicacions necessàries per a comprendre cada pas i innovació.

Aquesta tasca s'està portant a terme, i ja hi ha diverses vitrines realitzades, i altres en curs de realització, però la feina és lenta.

Amb les primeres realitzacions d'acord amb la línia adoptada, ha resultat evident la necessitat de renovar vitrines, buscar nous sistemes de presentació i àdhuc d'explicació dels materials. Però, com hem dit abans, la modernització i fins i tot l'estètica que aquest canvi suposa no és més que la part epidèrmica de la remodelació. L'autèntic nus de la qüestió està en comprendre la vertadera funció social del museu, amb la seva conseqüent rendibilitat cultural per a la ciutat.

Un dels altres punts que es presentaren en el projecte és que un museu no pot ser immobiliària; necessita renovar-se i per tan cal tenir present que aquest muntatge no és fix, sinó que explicant els mateixos conceptes es poden anar canviant els exemples, això és, els materials i la part gràfica, i així hi ha sempre una novetat que atreu el visitant. Seguint en aquesta línia s'incorporarà una sala d'exposicions rotatòries, la **Lluís Mas**, amb material del museu o d'altres llocs; sobre temes històrics, d'actualitat, monogràfics, que siguin d'interès del ciutadà, tots ells tractats des d'un punt de vista científic, cultural, divulgador i no sols estètic com podria fer una sala d'exposicions qualsevol.

Per tal de completar la vertadera missió del museu és necessari treballar en el camp pedagògic, ja sigui a nivell del visitant o de l'escolar, i per tan és imprescindible treballar activament **amb i per** als ensenyants i ensenyats.

Això comporta la confecció d'un «dossier» adreçat als mestres perquè puguin desenvolupar àmpliament llur tasca i coneguin totes les possibilitats que els ofereix el museu per als plans de treball a l'escola. Tanmateix cal un equip pedagògic que treballi amb els mestres de cara als infants. No s'ha d'oblidar, però, tots els visitants que vénen aïlladament al museu i per als quals són necessàries activitats adequades i guies no sols dels materials exposats, sinó introductòries a les diferents etapes culturals, que, tenint en compte la realitat ciutadana, han de ser bilingües.

En el projecte també es tractava de l'adequació dels magatzems a fi que estiguessin sempre al servei dels investigadors, estudiosos i mestres per tal d'oferir un servei complet a la ciutat.

Situació actual.

En l'actualitat, el **Museu d'Història de Sabadell**, acollit a la **Comissió de Cultura de l'Ajuntament**, està regit per un director de gestió —elegit pel Patronat que integren els representants de les entitats culturals i del mateix Ajuntament— el qual seguidament forma una junta que ha de tenir cura de les diferents seccions i dels membres col·laboradors que voluntàriament hi treballin.

L'únic personal remunerat de la casa és:

- 1 conservador.
- 3 conserges, que actuen durant les hores en què el museu està obert al públic, i
- 1 persona encarregada de la neteja.

Aquesta organització, com s'ha pogut anar comprovant al llarg dels darrers anys, sí bé ha permès de tenir el museu **materialment** obert al públic —i ben poques hores, per cert— no ha aconseguit, en canvi assolir plenament la funció didàctica i pedagògica que és la seva missió.

La **biblioteca** del museu ha sofert també les conseqüències d'aquest tancament en sí mateix i del concepte classificador en sales monogràfiques. Si donem una mirada als llibres i revistes ens trobem que una gran part està formada per diferents llegats i adquisicions de volums antics, relligats amb pergamí i de data anterior al 1900. Això és prou interessant des d'un punt de vista de bibliòfil (cal recordar que hi ha dos incunables) i fins i tot com a complement testimoni-documental dels altres objectes que es guarden en el museu. L'altra part de la biblioteca es compon d'una sèrie d'interessants publicacions compreses entre l'inici del segle i l'any 1930, igualment de gran valor històric però que científicament en molts casos han estat àmpliament superats. El darrer lot correspon a les publicacions del temps de la fundació del museu ençà. L'adquisició de llibres ha estat molt irregular: hi ha una línia ascendent que coincideix amb una època de publicacions pròpies que possibilitaren l'intercanvi amb l'enriquiment que això comporta, a part de la difusió i propaganda que suposaren per al museu. Durant els anys 50, en

mancar la continuïtat de la revista **Arrahona**, tot això s'anà diluïnt fins el punt en que són vertaderament rares les adquisicions d'obres en els darrers anys.

La conseqüència d'aquesta política, motivada en gran part per les deficientes assignacions econòmiques amb què ha comptat i compta encara el museu, és una biblioteca inoperant des del punt de vista de servei a les tasques de catalogació i documentació del fons patrimonial i de suport teòric en el muntatge de l'exposició al públic. Aquesta manca de mitjans econòmics ha fet que s'interrompessin les subscripcions a importants revistes, tant nacionals com estrangeres, així com que s'impossibilités la compra de llibres referents als diferents aspectes que tracta un museu tan complex com d'història. Per realitzar la tasca de remodelació que s'està portant a terme amb un mínim de documentació basada en teories actuals, hom es veu precisat de recórrer a les biblioteques personals i a les d'altres museus i centres d'investigació, amb tots els inconvenients que això suposa.

La renovació i posta al dia de la biblioteca és, doncs, una necessitat urgent, i no sols per facilitar el treball dels col·laboradors del museu, sinó també la de tots aquells investigadors forans que realitzen estudis concrets sobre els materials que hi són dipositats. El servei de la biblioteca ha d'arribar més enllà, i amb un caràcter de semipública i especialitzada en història, hauria d'obrir-se a tots els estudiosos, ensenyants i fins i tot escolars que en tinguin necessitat. Aquesta és una funció socio-cultural que el museu pot i ha de fer.

Dintre de la línia de projecció social cal parlar de dos aspectes més. El primer és l'**horari de visita**: efectivament, l'estudi estadístic del públic visitant —període 1971 a 1975— inclòs en el «dossier» del projecte de remodelació, mostra una baixa afluència tant en el nombre absolut com relatiu, si es compara amb Barcelona. Deixem de banda totes les causes conceptuals i de muntatge i podem comprovar que la limitació de l'horari a dissabtes a la tarda i matins de diumenge és un nou factor d'incomunicació amb el ciutadà. Caldria fer una ampliació de les hores de visita, primer en pla experimental, amb l'obertura del museu dos o tres vespres de dies feiners, de 6 a 9, i les tardes de diumenges de 5 a 8. Segons els resultats obtinguts podria passar-se a una segona fase d'obertura diària, als vespres, i ampliar-la també als dissabtes al matí. Aquesta proposta d'horari coincideix amb les hores lliures d'escolars i públic en general, i per altra banda s'ha dut a terme, amb notable èxit, en altres poblacions catalanes que l'han adoptat com a definitiu.

L'altre aspecte a tenir en compte és la real **desconnexió entre museu i escoles**. Les estadístiques ens demostren clarament que la major part de visites escolars són de col·legis d'altres poblacions i no de Sabadell, com caldria esperar. Dintre de les escoles locals remarcarem que un molt alt percentatge són privades, i sols ocasionalment fan ús d'un servei públic, municipal i gratuït com és el **Museu d'Història**, les escoles oficials. No hi ha, doncs, coordinació entre museus i escoles, tot i que el primer ha estat i resta encara completament al servei d'aquestes. La necessitat d'aconseguir una coordinació és molt més gran en una ciutat com la nostra, en que la població immigrada de la qual supera l'autòctona, i a la qual cal donar a conèixer el substrat històric en què es basa la realitat actual de Sabadell, i més partint del fet constatat de la gran diversitat de procedències geogràfiques del personal docent que treballa a la ciutat. És precisament en aquest sentit que es pensa elaborar uns «dossiers» especials per a mestres per tal de facilitar la visita al museu i, fins i tot, amb les col·laboracions necessàries, organitzar cursos per als educadors, especialment per als nou-vinguts.

Per a dur endavant tot el que hem exposat, no hi ha dubte que cal **anar decididament a incrementar la professionalització del personal responsable del museu**. Només unes persones de l'ofici i remunerades, poden dedicar exclusivament el seu temps al museu, donant-ne les directrius i coordinant els treballs dels col·laboradors i les iniciatives del personal interessat exclusivament en la labor pedagògica, i treballar per mantenir dins de l'organisme un ambient de constant renovació i superació tant en l'estudi i coneixement i organització del material guardat com en els mitjans de comunicació amb el públic real i potencial.

Si això suposa, naturalment, una despesa econòmica per al municipi, cosa que cal admetre i assumir plenament si es vol un museu com cal, també suposa, i això cal que ho entenguem, una **rendabilitat cultural** molt superior per a la ciutat i la comarca.